Edward Wornar

K poměrej mjez hornjoserbskimi nominalnymi kompozitami a jich němskimi předłohami

1. Zawod

> Serbski kompozitum ma *swoje*, słowjanske a němske wosebitosće. Wone su so organisce w cyłkownym serbskim rěčnym wuwiću wuwiłe.
>
> *Horisław Jenč, 1959*

Tu předstajana problematika potrjechi terminologije a z tym stilistiku wosebje nowinarskeje rěče, dokelž so tu nominalne kompozita wosebje husto jewja. To je hižo z toho wuwidźeć, zo wobsteji terminologiska zběrka Serbskich Nowin (SN) z wjace hač 70 % z nominalnych kompozitow. Z tutej problematiku pak zetkamy so tež w wšědnym žiwjenju při tworjenju resp. namakanju serbskeho pomjenowanja za někajku konkretnu wěc. Wona je dwoja:

1. Kak namakamy *korektny* hornjoserbski wotpowědnik němskeho wuraza (słowotwórbny a woznamowy aspekt)?
2. Kak namakamy *přiměrjeny* hornjoserbski wotpowědnik němskeho wuraza (stilistiski aspekt)?

Teoretiskich předdźěłow na tutym polu je poměrnje mało, nimamy žane monografije wo hornjoserbskej słowotwórbje abo wo stilistice. Prěnje dźěło, kotrež so z tu wobjednanej problematiku zaběra, je Mikelowy nastawk z 30tych lět 20. lětstotka ([7]).

Kónc połstatych lět je Helmut Jenč swoje diplomowe dźěło [3] a wobšěrniši nastawk [5] tematice njewerbalnych kompozitow wěnował, a tež w jeho najnowšej monografiji [4] wustupuje problematika nominalnych kompozitow.

Nimo tutych přepytowanjow namakamy wotrězki k wubranym prašenjam ze słowotwórby w gramatice Faski a Michałka [1] a w jednotliwych nastawkach ([8]). Tež wo stilistice a nowinarskej rěči mamy z nowšeho časa jenož jednotliwe nastawki ([9], [10]). Přikłady sym wzał wosebje z njewozjewjeneje terminologije SN a z [6].

2. K nowinarskej rěči

Rěč nowin njerozeznawa so wot druhich družin tekstow jenož přez swój wobsah a stil, ale tež přez nastawanje tekstow. Hłowne přiznaki nowinarskeje rěče su

1. produkcija pod časowym ćišćom;
2. trěbnosć jara dokładneho přełoženja; to wosebje zakonjowe teksty potrjechi, ale tež anonsy, DPA-powěsće etc., kiž na rozdźěl wot beletrije wobšěrne, wopisowace přełožki njedowoleja;
3. stajna konfrontacija z nowej leksiku a nowej terminologiju;
4. wulki podźěl tajkeje leksiki, kiž so frekwency wužiwanja dla njebudźe stabilizować móc abo samo jenož jedyn jenički raz wustupuje.

Móžne žórła za termini su słowniki, zběrki redaktorow a skónčnje nowotwórby. Wosebje pola noweje leksiki pak słowniki a zběrki njepomhaja, dokelž móže leksikografija słowo hakle registrować po tym, zo je nastało, tak zo zwostanje husto jenož tworjenje noweho wuraza.

Nowotwórba je pak problematiska, dokelž dyrbi nowy wuraz sam ze sebje a z konteksta sem zrozumliwy być, bjeztoho zo by čitar šansu měł, wuraz ze swojeho uzusa zrozumić. Je tuž ćežko, komunikatiwnosć garantować, chiba zo so němski wotpowědnik k tomu pisa. To pak je też problematiske, wšak by to rěkało, zo je serbski terminus ze stejišća komunikatiwnosće zbytny, dokelž trjebaš němski wuraz k tomu, zo by jón zrozumił. Jeničke wusprawnjenje by było, zo so nowa twórba po času zadomi, štož sej pak wěstu minimalnu frekwencu wužiwanja žada.

3. Wuměnjenja za přełoženje nominalneho kompozita

3.1. Leksikaliske kriterije za nowotwórby

1. Semantiska korektnosć: Wuraz dyrbi z tajkich korjenjowych morfemow wobstać, zo nastanje prawy woznam. To je při kalkowanju wosebje problematiske, hdyž so homonymija němskich morfemow wot homonymije serbskich morfemow rozeznawa, na př. *zakładna kniha* 'Grundbuch' (město *ležownostna kniha*). Ale też hewak so husto přełožki z wopačnymi bazisowymi morfemami zetkawaja, na př. *zakładny swobodny přinošk* (město *suma*) 'Grundfreibetrag' abo *juškowe přikuski* (město *kóstki*) 'Suppenwürfel'.

2. Morfologiska a syntaktiska korektnosć: Ke korektnosći twórby njesłušeja jenož korektne bazisowe morfemy, ale też afiksy a formansy jako woznam změnjace jednotki. Tu zwěsćimy wosebje rozšěrjenje formansa *-nsk-*, na př. *wužiwanske jězdźidło* 'Gebrauchtwagen' (město *wužiwane jězdźidło*; *wužiwanske jězdźidło* by ně. 'Gebrauchsfahrzeug' wotpowědowało) abo *špundowanski kładźer* (město *kładźer špundowanjow/podłohow*).
   Njespjelnjenje tuteju kriterijow pokazuje na přechwatane wutworjenje wotpowědnych wurazow abo – w najhóršim padźe – na falowacu rěčnu kompetencu.

3. Dokładnosć: Wuraz móže porno originalej być njedospołny, přemało abo přejara specifikowany. Njedospołnosć je we wěstych padach tolerabelna, na př. *Bruttoprodukt* 'Bruttosozialprodukt', runje tak kaž podspecifikowanosć (na př. *zapinawka* 'Sicherheitsnadel'), dokelž hodźi so serbska nowotwórba we wšěch padach jako wotpowědnik němskeho wuraza trjebać. Hdyž je pak serbski přełožk bóle specifiski hač němska předłoha, móže so zmysł teksta změnić, na př. *wumocowar* za 'Sittlichkeitsverbrecher' (a nic za 'Vergewaltiger'), dokelž je drje kóždy *wumocowar* też *Sittlichkeitsverbrecher*, nic pak nawopak.

4. Leksikalizujomnosć: Hdyž so přełožuje němski terminus, potajkim leksem, dyrbjało so też w serbskim teksće spóznać, zo jedna so wo *leksem*. Wobsteji-li přełožk pak z wjacorych słowow, njehodźi so bjeze wšeho spóznać, hač so jedna wo leksem abo wo (připadny) syntagma, na př. *swinjo z wisacym* (lěpje: *wisatym*) *brjuchom* 'Hängebauchschwein', *suwaca připrawa za zhotowjenje betonowych džělow* 'Gleitfertigeranlage', a dołhosć twórby skerje njesugeruje, zo ma so jednać wo leksem.

3.2. Stilistisko-pragmatiske kriterije za nowotwórby

1. Komunikatiwnosć žada sej wot nowotwórby runje to nawopačne kaž leksikalizujomnosć, mjenujcy dosć dołhe twórby z dosć wulkej ličbu awtosemantiskich morfemow. Tak stej na př. *běrc* 'Steuerbevollmächtigter' abo *powětron* 'Luftschiff' přikładaj za derje leksikalizujomne a přihódne termini, wonej pak stej lědma zrozumliwej za człowjeka, kiž njeje jej hižo raz słyšał; na druhim boku hodźi so wopisowace *suwaca připrawa za zhotowjenje betonowych dźělow* lěpje zrozumić hač ně. *Gleitfertigeranlage*, je pak swojeje dołhosće dla njepřihódna twórba, kiž hodźi so lědma leksikalizować.

2. Akceptabelnosć: To je najbóle subjektiwny kriterij, ale zdobom najsylniši, dokelž wužiwanje a stabilizowanje nowotwórby wotwisuje wot toho, hač so hewak (gramatisce, semantisce) korektny wuraz do uzusa přewozmje. Twórba może być njeakceptabelna, hdyž
   - njewotpowěduje rěčnemu začuću; to so na př. stanje, hdyž nastanu předołhe słowa abo wurazy z předołhimi słowami kaž *powšitkownowužitnosć* 'Gemeinnutz' (město *powšitkowna wužitnosć*) abo *nuzostawowa připomoc* 'Notstandsbeihilfe' (město *připomoc za nuzu*), a powšitkownje potom, hdyž je němski wuraz wuměnjenje za zrozumjenje serbskeje twórby, kaž na př. *na smužku chodźić* 'auf den Strich gehen';
   - njewotpowěduje uzusej, na př. *zakerkowe radio* 'Buschfunk', hdźež so ignoruje, zo njehodźi so metaforiske wužiwanje słowa *bušfunk* a jeho asociacije we wobchadnej rěči prosće na hinaši wuraz přenjesć;
   - njewotpowěduje stilej, kiž čitar wot dateho teksta wočakuje; to potrjechi wobchadnej rěči wotpowědowacu móžnosć, němski wuraz wužiwać, štož pak so za pisane słowo jako přiměrjene njezačuwa. (To potrjechi też horjeka mjenowany přikład *bušfunk.*)
   - njeje přihódna: Zo by twórba była přihódna, dyrbi wona być poměrnje krótka a njesmě wobstać z přewjele jednotliwych elementow (kiž dyrbja so snadź k tomu hišće flektować). Přihódne twórby dyrbja też syntaktisce fleksibelne być, wot nich dyrbja so lochko adjektiwy abo werbalne frazy wotwodźeć hodźeć. Tak móžemy bjez ćežow wot *běrc* wotwodźeć *běrcowy, běrcowski, jako běrc dźěłać, za běrca postajić*. Wjacesłowne twórby su tu mjenje fleksibelne.

Ważnu rólu hraje w tutych padach, hač steji rěč, z kotrejež so přikłady abo słowa čerpaja, cyłej rěčnej towaršnosći přijimaceje rěče jako komunikaciski srědk k dispoziciji abo nic. Serbej, kiž němčinu wobknježi, germanizmy bóle nadpadnu hač Polakej, a wón je hinak hódnoći. Tuta přistupnosć dawaceje rěče, kiž je wězo do wěsteje měry wuměnjenje za přejimanje nowych wurazow, może tute přejimanje najskerje też haćić, dokelž rěčacy, spóznawši cuzu předłohu, sej interferencu wuwědomi a so też wobara, pytajo za druhimi wurazowymi srědkami. Někotre přikłady z druhich rěčow njech tutu hypotezu plawzibelnišu sčinja:

1. Pólšćina znaje tójšto nowych germanizmow, kiž su serbšćinje cuze, na př. *rzucić/ rzucać coś na rynek* 'etwas auf den Markt werfen' **něšto na wiki mjetać/ćisnyć*, hačrunjež je kontakt mjez němčinu a pólšćinu wěsće mjenje intensiwny hač kontakt mjez němčinu a serbšćinu.

2. Dźensniša litawšćina znaje kazusowej sufiksaj *-n, -p*, kiž stej so z finougriskich rěčow přewzałoj. Hačrunjež wobsedźi litawšćina indigene srědki, płaći wužiwanje tuteju sufiksow jako dobry stil, mjeztym zo je z (powšitkownje přistupneje) rušćiny přewzaty a w dialektach a we wobchadnej rěči dospołnje integrowany prefiks *da-*, kiž je samo w litawšćinje bjez funkcionalneho ekwiwalenta, hrozny barbarizm.
3. W Japanskej ludźo cuze rěče lědma wuknu, a też mjez zdźěłanymi ludźimi namakaš jenož mało, kiž móža so jendźelsce dorozumjeć. Japanšćina pak přejima jara wjele słowow z jendźelšćiny, na př. *basu* 'bus', *tēburu* 'table', *borupen* 'ball-pen', *kuriimu* 'cream', etc. Ludźo maja napřećo cuzorěčnemu pochadej tutych słowow też pozitiwne nastajenje, wone narunaja do wěsteje měry cuzorěčnu kompetencu.

4. Móžnosće přełoženja nominalneho kompozita

4.1. Požčonka

Najjednoriša móžnosć je přewzaće wuraza z cuzeje rěče. We wobchadnej rěči je to uzus, w literarnej rěči pak so tajke germanizmy jenož jako stilowy srědk wužiwaja (dialektizmy kaž *bakšisl* jako markery za wobchadnu rěč). Też w nowinach su požčonki stilistisce markěrowane (*pop-hudźba* etc.; přir. też [10]).

Požčonki pak, kiž pochadźeja prěnjotnje z druhich rěčow hač z němčiny, su powšitkownje akceptowane: *live-koncert, cheeseburger, outsider, recycling*, hačrunjež jedna so wo słowa, kiž su bjezposrědnje z němčiny přewzate. Tu hraje znowa wěda wo pochadźe słowa wulku rólu. Požčonki z druhich rěčow, kiž němčina njeznaje, jewja so jenož sporadisce (*narkoman*).

Lěpšiny požčonkow su, zo hodźa so jednorje tworić a z předłohu asociěrować; hinak hač wšě wopisowace pomjenowanja nježadaja sej też žane znajomosće wo denotaće. Njelěpšiny su problematiska akceptanca a móžne problemy při integrowanju do serbskeho ortografiskeho a morfologiskeho systema. Tak pisa so *live* z *v*, *wideo* pak z *w*. *Portěr* wurěkuje so [portje]; ins. pl. dyrbjała po pismje być *z portěrami*, po wurěkowanju [s portjejemi] pak *z portěrjemi*.

4.2. Wožiwjenje

Wožiwjene słowa kaž *běrc* 'Häscher', dźensa 'Steuereintreiber', abo *powětron* 'Luftschiff' hodźa so derje do ortografiskeho a morfologiskeho systema a su z estetiskeho a puristiskeho stejišća spokojace rozrisanje terminologiskeho problema. Też dalše wotwodźenki su bjez problema móžne (na př. *powětronownja* 'Luftschiffwerft'). Jich wulka njelěpšina je, zo su mało komunikatiwne, dokelž njehodźa so synchronisce dospołnje motiwować, tak zo je husto němske wujasnjenje trěbne. W tajkich padach je wožiwjenje stareho wuraza jenož potom zmysłapołne, hdyž ma terminus šansu na tajku wysoku frekwencu wužiwanja, zo so zaso zadomi.

4.3. Nowotwórba

Hdyž ani přewzaće cuzeho słowa ani wožiwjenje stareho wuraza njeje możne, dyrbi so nowy wuraz stworić. Możnosće wotwisuja při tym wot elementow, z kotrychž němski nominalny kompozitum wobsteji.

Prefiks + substantiw
Typ *Nachspiel, Vorwort*: Tutón ma w serbšćinje wotpowědny słowotwórbny muster, tak zo su tajke kalki njemarkěrowane, na př. *dohra* 'Nachspiel', *předsłowo* 'Vorwort', *napohlad* 'Anblick', *předpředań* 'Vorverkauf' etc.

Werb + substantiw
Typ *Nähmaschine, Badezimmer*: Tutón typ hodźi so w serbšćinje jenož we wuwzaćach jako kompozitum přełožić (*syćomłóćawa*). Rozšěrjene możnosće su

1. Sufiksowe wotwodźenja wot werbalneho zdónka kaž *čitanka, kupjel, płokawa.* Wjetšina sufiksow je (semantisce) polyfunkcionalna, druhdy je jich woznam difuzny (na př. *-nik*). W njeznatym słowje hodźi so jenož sćežka prajić, kotry woznam sufiksa předleži, twórba je potajkim semantisce kondensowana (podspecifikowana); tuž su tajke deriwaty mjez nowotwórbami mało frekwentowane.
2. Syntagmy z adjektiwiskeho wotwodźenja a substantiwa; tu wustupuje wosebje formans *-nsk-*: *pisanska mašina* 'Schreibmaschine' (porno *pisadło*), *šijenska/šijaca mašina* 'Nähmaschine' (porno *šijadło, šijawa*), *spanska stwa* 'Schlafzimmer', *bydlenska stwa* 'Wohnzimmer'. Rozšěrjenje tutoho formansa pola nowotwórbow pokazuje na to, zo ma jako hłowny nadawk hižo signalizowanje noweho leksema.[1]
3. Druhe konstrukcije; sem słušeja syntagmy z wotwodźenkami abo participami kaž *srěbata/srěbaca pumpa* abo *wučer rysowanja*. Wone njejsu přejara produktiwne; porno wotwodźenkam z formansom *-nsk-* faluje jasny signal leksikalizowanja a nimo toho su syntaktisce mało fleksibelne.

Adjektiw/substantiw/pronomen + substantiw
Typ *Hochhaus, Buchhändler, Selbstschutz*: Deriwaty wot prěnjeho člona kaž *dołhostnik* 'Längengrad' su semantiskeje kondensacije dla mało komunikatiwne, tak zo wostanjetej dwaj mustraj wotwodźenja:

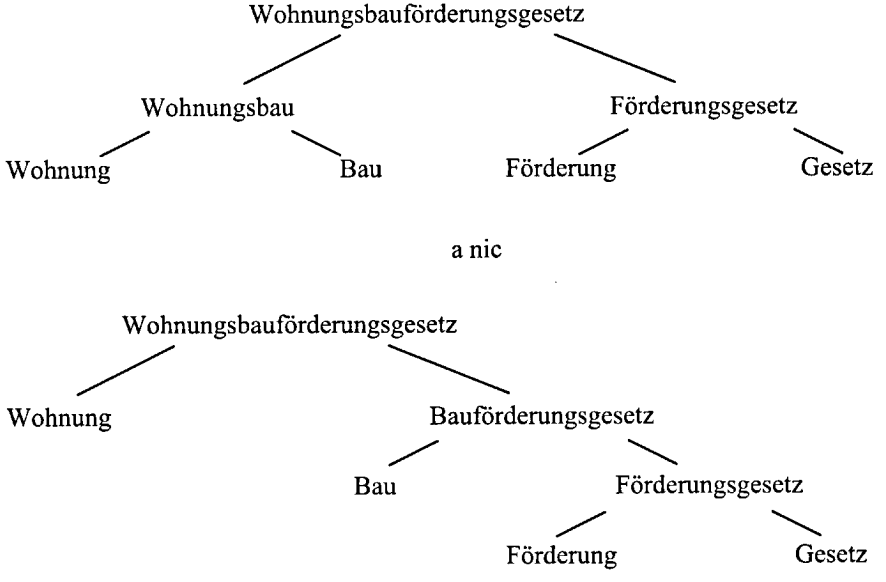
1. Adjektiwiski atribut: na př. *adjektiwiski atribut, powšitkowna wužitnosć*. Tute wotwodźenja njesignalizuja leksikalizowanje wuraza a móžeja nadspecifikować. To rěka, zo wubrany adjektiwiski sufiks woznamowy wotsćin do serbskeje nowotwórby njese, kiž originalej w kóždym padźe njewotpowěduje. Tak je ně. *Holztisch* zwjetša drje *drjewjane blido* (blido z drjewa); je pak možno, sej konteksty předstajić, w kotrychž ma woznam *drjewowe blido* (blido, na kotrež so drjewo kładźe) abo snadź samo *drjewojte blido* (blido, kiž wupada, jako by z drjewa było).
2. Nominalny kompozitum: Tutón słowotwórbny muster dźe na běski wliw wróćo; wón je powšitkownje możny, hdyž hodźi so prěni člon we wobłuku walency druheho (dewerbalneho) člona interpretować, na př. *dźěło dawać → dźěłodawar, sebje*

---

[1] Po normje wustupuje w tajkich dewerbalnych adjektiwach, kiž wuprajeja, kajkemu zaměrej denotat substantiwa služi: *pisanska mašina* je mašina, z kotrejž so pisa; *spanska stwa* je stwa, w kotrejž so spi.; wustupuje druhdy tež přećiwo normje na př. *rysowanski wučer* (město *wučer rysowanja*)

škitać → *sebješkit*.[2] Wón je wuzamknjeny, hdyž je přikład němski wjaceleksemowy kompozitum (t. r., tajki, w kotrymž so přez zestajenje žana nutřkowna struktura njezaćěmnja): na př. *Holztisch* (blido z drjewa) → **drjewoblido*.

Ważny rozdźěl mjez němčinu a serbšćinu pak je, zo je w němčinje nominalne wotwodźenje rekursiwne: *Wohnung* → *Wohnungsbau* → *Wohnungsbauförderung* → *Wohnungsbauförderungsgesetz* a w serbšćinje nic: *bydlenje* → *bydlenjotwar* → **bydlenjotwarospěchowanje*.[3] To rěka, zo dyrbi serbšćina za syntaktiskimi srědkami sahać, zo by termini tworiła, kiž němskim rekursiwnym twórbam wotpowěduja. Najjednoriše rozrisanje problema rekursiwnosće je wužiwanje syntaktiskich konstrukcijow z adjektiwiskimi wotwodźenkami, dokelž hodźa so kóždej słownej skupinje z adjektiwom bjez kruteho wobmjezowanja hišće dalše adjektiwy přistajować. Mechanisce pak to njeńdźe, dokelž maja němske kompozita nutřkownu semantisku strukturu, kiž dyrbi so respektować: Mechaniska kalka za *Wohnungsbauförderungsgesetz* by była **bydlenski twarski spěchowanski zakoń*, nutřkowna semantiska struktura němskeho słowa pak je



a nic

Tuž su druhe konstrukcije (sytagmy z adjektiwami, wotwodźenymi wot kompozitow, z prepozicionalnymi frazami a nominalnymi kompozitami) trěbne kaž *bydlenjotwarski spěchowanski zakoń, spěchowanski zakoń za bydlenjotwar, spěchowanski zakoń za twarjenje bydlenjow, zakoń za spěchowanje bydlenjotwara* atd. Wšě tute možnosće pak ćerpja pod druhimi brachami nastupajo leksikalizujomnosć a přihódnosć, njedorozrisuja potajkim terminologiski problem. Tak njeje scyła možno, wot tych twórbow, kiž maja

---

[2] Druhdy wustupuje samo forma prěnjeho člona w *casu obliquo*, kaž hižo pola Jakubaša [2] naspomnjenej *rolukombinator* 'Bodenverbesserer' a *zemjubłócko* 'Bodenmeißel'.

[3] Jenički typ serbskich kompozitumow, hdźež je wjacekrótna zestajanosć (ale też nic rekursiwnosć) možna, su adjektiwy typa *rusko-serbsko-jendźelsko-němski (słownik)*. Jenč [3] ma też *čornočerwjenozłoty*. Tajke wjacečłonowe, njesubstantiwiske kompozita steja pak na periferiji rěčneho systema.

prepozicionalnu frazu (a to je wjetšina z nich), adjektiw wotwodźeć, a też w padże *bydlenjotwarski spěchowanski zakoń* je wotwodźenje adjektiwa skerje teoretiska móžnosć, dokelž je wotwodźenka drje gramatisce korektna, ale njesměrnje dołha (*bydlenjotwarskospěchowanskozakonski*). Na druhim boku su w němskich hamtskich tekstach syntagmy kaž *wohnungsbauförderungsgesetzliche Rahmenbedingungen*, kiž bychu sej też pola tajkich twórbow syntaktisku fleksibelnosć žadali, bjeze wšeho předstajomne.

4.4. Hybridne kompozita

Hybridne kompozita su tajke, w kotrychž je prěni dźěl požčonka. Wone su we wobchadnej rěči a w staršim pismowstwje jara rozšěrjene, na př. *cuchtcheža* 'Zuchthaus', *šackašćik* 'Schatzkästchen', *šulknižki* 'Schulbuch', *hawptměsto* 'Hauptstadt'[4] a z wobchadneje rěče na př. *šwigermać* 'Schwiegermutter', *tórnčrije* 'Turnschuhe', *komunjónstykanc* 'Kommunionskuchen', *hip-hop-cholowy* 'Hip-hop-Hosen'.

Tute twórby zjednoćeja lěpšiny požčonkow a ryzy indigenych twórbow: Wone hodźa so lochko tworić, su uniwerbalne (tuž jednorje leksikalizujomne), zrozumliwe (předłoha so spóznaje), hodźa so do fleksiskeho systema hornjoserbšćiny (wšak je druhi čłon kompozita do serbšćiny dospołnje integrowany element), a wobeńdu problematiku nad- abo podspecifikowanosće, dokelž njewustupuja žane dalše afiksy. Nimo toho su wone bjez wobmjezowanosće rekursiwne, dokelž njeznaje prěni, požčeny čłon tutu za serbšćinu specifisku restrikciju nominalnych kompozitow. Dalša analyza nutřkowneje struktury prěnjeho čłona też njeje trěbna. Za čłowjeka, kiž tutu twórbu njerozumi, wobsteji nimo toho móžnosć, ju w někajkim fachowym słowniku (kotryž za serbšćinu z wulkej prawdźepodobnosću njeeksistuje) namakać, dokelž je so zwukowa postawa prěnjeho dźěła nowotwórby do wulkeje měry wobchowała.

Njelěpšinje stej njerjadowana ortografija prěnjeho čłona (štož pak je mjenje problematiske hač pola ryzy požčonkow, hdźež dyrbi so też fleksija słowa připrawić) a spóznajomnosć požčeneho elementa, štož je z puristiskeho stejišća njespokojace. Tuž su so też horjeka mjenowane přikłady ze staršeho pismowstwa w běhu 19. lětstotka ze spisowneje serbšćiny wutupili.

Mjenowanej njelěpšinje nimatej pak žanu wahu za stare pismowstwo a za wobchadnu rěč, štož wujasni wulku ličbu so tam jewjacych hybridnych kompozitow. Też w dźensnišej spisownej rěči su hybridne kompozita akceptowane, hdyž je prěni čłon w němčinje hižo požčonka, tak zo so po zdaću njejedna wo požčene elementy z němčiny, na př. *bruttomzda* 'Bruttolohn', *volleybul* 'Volleyball', *technohudźba* 'Technomusik', *background-chór* 'Backgroundchór' etc. To pak je jenož optiski kriterij, dokelž njeznaje serbšćina hybridne kompozita, kiž nimaja němsku předłohu.

Hybridne kompozita su potajkim rěčnje jara ekonomiske wašnje tworjenja serbskich wotpowědnikow wosebje tajkich kompozitow, kiž bychu hewak w serbšćinje nisku frekwencu a/abo komplikowanu strukturu měli. Hybridne kompozita su tuž přirodna (a typiska) reakcija na přitomnosć druheje rěče (w tym padże němčiny), kiž nad tutymi srědkami disponuje a kiž kóždy Serb tak a tak wobknježi. Naš přikład *Wohnungsbauförderungsgesetz* by so potom jako *wonungsbawferderungszakoń* přełožił, ze wšěmi móžnosćemi dalšich wotwodźenkow, kotrež ma druhi čłon hewak też (na př. *wonungsbawferderungszakonski* etc.).

---

[4] Přikłady po Jenču 1999 [4]

5. Zakóńčace přispomnjenja

Za němske kompozita, kiž wobsteja z jednorych członow, hodźa so w serbšćinje na wšelake wašnje wotpowědniki tworić. Ze spadowacej frekwencu a z tym leksikalizujomnosću wuraza preferuja so zrozumliwosće dla požčonki a wopisowace wurazy (kiž zwjetša z wjacorych słowow wobsteja) porno (bóle kondensowanym) wotwodźenkam. Kompozita z njewerbalnym prěnim członom hodźa so do serbšćiny tež jako kompozita přełožić (při čimž so wobaj członaj přełožujetej), kompozita z werbalnym prěnim członom přełožuja so zwjetša jako *adj + subs*, při čimž tu wosebje formans *-nsk-* ważnu rólu hraje, a to za wotwodźenje dewerbalnych adjektiwow.

Wjacekrótne kompozita hodźa so přihódnje z hybridnymi kompozitami přełožić, kaž je to było uzus w staršim pismowstwje kaž tež we wobchadnej rěči. Rěčny purizm wobmjezuje je pak dźensa w spisownej rěči na tajke pady, hdźež prěni człon kompozita njeje indigenje němska twórba.

Literatura

[1] Helmut Faßke, *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie / verfaßt von Helmut Faßke unter Mitarbeit von Siegfried Michalk*, VEB Domowina-Verlag, Bautzen 1981.

[2] Filip Jakubaš, Serbske nowotwórby za němske zestajene wěcowniki w Nowej dobje 1953–1956, *Lětopis A* **6**, 73–89 (1959).

[3] Horisław Jenč, *Njewerbalny kompozitum w serbšćinje a jeho dźensniše móžnoty tworjenja*, Diplomowe dźěło, Lipsk 1959.

[4] Helmut Jentsch, *Die Entwicklung der Lexik der obersorbischen Schriftsprache vom 18. Jahrhundert bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts [= Schriften des Sorbischen Instituts / Spisy Serbskeho instituta; 22]*, Domowina-Verlag, Bautzen 1999.

[5] Helmut Jenč, Typy hornjoserbskeho nominalneho kompozita z wjazacym wokalom -o- a jeho rozšěrjenosć, *Lětopis A* **10/2**, 133–153 (1963).

[6] Jadwiga Markec, Němske rozjasnjenja noweje abo mało znateje leksiki w serbskich nowinach, *Sorapis* **1**, 54–76 (2000).

[7] [?] Mikela-Malešanski, Wo twórbje hromadustajenych wěcownikow při přełoženju z němčiny do serbšćiny, *ČMS* **85**, 53–56 (1932).

[8] [Rudolf] Jenč, Naša rěč, *Rozhlad* **10**, 63–64 (1960).

[9] Jana Schulze, Moderne Lexik in der obersorbischen Tageszeitung „Serbske Nowiny". W *Linguistische Beiträge zur Slavistik* **V**, 281–294, Verlag Otto Sagner, München 1997.

[10] Sonja Wölkowa, Stilistiska diferenciacija serbšćiny, w: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Serbšćina*, 178–205, Opole 1999.